

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили

Н. В. Рожанська

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ

*Методичні рекомендації з дисципліни для студентів, які навчаються
за напрямом підготовки «Соціологія»*

Випуск 218

Миколаїв – 2014

УДК 316.74:37(075.8)

ББК 60.5

Р 62

*Рекомендовано до друку вченою радою
Чорноморського державного університету імені
Петра Могили (протокол № 6 від 13.02.2014)*

Рецензенти:

Мейжис І. А., доктор педагогічних наук, професор
кафедри соціології ЧДУ ім. Петра Могили;

Дрозжанова О. М., кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії та культурології Інституту
заочної та дистанційної освіти НУК ім. адм. Макарова.

Р 62

Рожанська Н. В.

Соціологія освіти: [методичні рекомендації з
дисципліни для студентів, які навчаються за напрямом
підготовки «Соціологія»] / Н. В. Рожанська. – Миколаїв :
Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 36 с. (Методична
серія; вип. 218).

Запропоновані методичні рекомендації містять
тематику лекцій, плани семінарських занять із
поясненнями до кожного з них, теми рефератів та
вказівки щодо їх написання, список першоджерел для
опрацювання, питання до іспиту, перелік
рекомендованої літератури до кожного семінарського
заняття та до курсу загалом.

Призначено для студентів денної форми навчання
напряму підготовки «Соціологія».

УДК 316.74:37(075.8)

ББК 60.5

ISSN 1811-492X

© Рожанська Н. В., 2014

© ЧДУ ім. Петра Могили, 2014

ЗМІСТ

I. КОНЦЕПЦІЯ, МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ	4
II. СТРУКТУРА І ЗМІСТ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ	6
2.1. Погодинний план аудиторних занять	6
2.2. Тематичний план лекційних занять	7
2.3. Тематичний план і пояснення до семінарських занять	9
III. СТРУКТУРА І ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	
СТУДЕНТІВ	22
3.1. Погодинний план самостійної роботи студентів.....	22
3.2. Тематика рефератів із дисципліни.....	23
3.3. Рекомендації щодо підготовки реферату	24
3.4. Список першоджерел для опрацювання	25
IV. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ І РЕКОМЕНДОВАНА	
ЛІТЕРАТУРА	26
4.1. Схема проведення заходів рейтингового контролю з дисципліни	26
4.2. Питання до іспиту	26
4.3. Список рекомендованої літератури	29

I. КОНЦЕПЦІЯ, МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Соціологія освіти являє собою спеціальну соціологічну дисципліну, предметом якої виступає система освіти як соціальний інститут і одночасно особливий вид діяльності, соціальна цінність для особистості й суспільства. Соціологію освіти цікавлять не тільки сутність і структура освітніх інститутів, але і їх взаємовідносини з іншими соціальними підсистемами й суспільством у цілому. Звідси необхідність використання як засад соціологічного підходу до освіти не тільки інституційного, але й зовнішньоінституційного – соціокультурного й соціокомунікативного підходів. Саме з цих методологічних позицій побудовані структура та зміст цього курсу.

Мета дисципліни: підготовка фахівців-соціологів, здатних вирішувати теоретичні та прикладні соціальні проблеми освіти.

Завдання дисципліни:

- розкрити роль і місце освіти в соціальному розвитку суспільства, у всіх сферах життєдіяльності, шляху включення молоді в соціальне управління та самоврядування;
- формування у студентів соціологічного підходу до сфери освіти, наукового підходу до вивчення закономірностей становлення, розвитку й функціонування системи освіти та її елементів, практичних навичок соціологічного аналізу процесів, що відбуваються у сфері освіти, їх моделювання та прогнозування.

Місце дисципліни в системі підготовки фахівців. Дисципліна спирається на знання, отримані студентами під час вивчення курсів «Загальна соціологічна теорія», «Методологія та методи соціологічних досліджень», «Соціологія особистості», та є однією з базових для викладання «Соціології управління», «Соціології громадської думки».

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення проблем освіти складає предмет дослідження багатьох наук, у першу чергу соціогуманітарних. Тому соціологія освіти пов'язана не тільки з такими галузями соціології, як загальна соціологічна теорія і методологія та методи соціологічних досліджень, а також з іншими соціогуманітарними науками, такими як: педагогіка, економіка, психологія освіти, філософія освіти, правознавство.

Вихідні компетенції студента, які повинні бути сформовані в результаті вивчення курсу, відповідають основним вимогам ОПП та ОКХ. Студенти після вивчення курсу «Соціологія освіти» повинні володіти **знаннями** з таких ключових питань:

- об'єкт, предмет, основні поняття та історія соціології освіти;
- освіта як соціальне явище;

- соціальні проблеми модернізації освіти на рубежі XX-XXI століть;
- поняття якості освіти та основні підходи до її емпіричного соціологічного дослідження.

Після опрацювання курсу студенти повинні володіти **вміннями й навичками** соціологічного аналізу процесів, що відбуваються у сфері освіти, їх моделювання та прогнозування.

II. СТРУКТУРА І ЗМІСТ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ

2.1. Погодинний план аудиторних занять

№ теми	Назва модулю, теми	Кількість годин	
		Лекц.	Сем.
	Модуль 1. Об'єкт, предмет, основні поняття та історія соціології освіти		
1	Освіта як об'єкт полідисциплінарного вивчення		2
2	Соціологія освіти як галузь соціологічної науки	2	1
3	Основні етапи та напрямки розвитку соціології освіти	6	1
	Модуль 2. Освіта як соціальне явище		
4	Освіта як соціальний інститут, її функції	2	2
5	Соціальна характеристика суб'єктів освітнього простору		2
6	Парадигми освіти	2	
7	Самоосвіта як парадигма освіти ХХІ століття	2	
8	Допрофесійна освіта	2	
9	Професійна освіта	2	
10	Соціальні принципи й закономірності розвитку освітніх систем		1
11	Система управління освітою		1
12	Соціальні ризики у сфері освіти	2	
	Модуль 3. Модернізація освіти на рубежі ХХ-ХХІ століть: соціальні проблеми		
13	Глобальні проблеми освіти й особливості їх прояву в Україні.		1
14	Проблеми оновлення та реформування вищої школи у світі: провідні тенденції		1
15	Безперервна освіта як головний принцип функціонування освітніх систем у ХХІ столітті	2	
	Модуль 4. Емпіричні соціологічні дослідження освіти і її якості		
16	Якість освіти як соціологічна проблема	2	
17	Технологія емпіричного дослідження освіти	3	2
18	Соціально-гуманітарна освіта як чинник демократизації українського суспільства	1	
	Разом	28	14

2.2. Тематичний план лекційних занять

Модуль 1. Об'єкт, предмет, основні поняття та історія соціології освіти

Тема 1. Соціологія освіти як галузь соціологічної науки

Місце соціології освіти в структурі соціологічного знання. Об'єкт і предмет соціології освіти. Соціологія і освітнє знання. Соціологія в освітньому закладі.

Тема 2. Основні етапи та напрямки розвитку соціології освіти

Соціально-економічні й наукові передумови соціології освіти. Трактування освіти в позитивістській і натуралістичній соціології. Ідеї освіти в концепції К. Маркса. Проблеми освіти у творчості представників психологічного напрямку і класичної німецької соціології. Становлення соціології освіти. Концепція освіти і виховання у творчості Е. Дюркгейма. Погляди П. Сорокіна на освіту і школу як соціальний інститут. Соціологічні ідеї освіти в роботах К. Мангейма. Предметне поле зарубіжної соціології освіти в середині XX ст. і актуалізація її проблематики в останній третині століття. Проблеми освіти в зарубіжних підручниках із соціології. Орієнтації соціології знання, М. Шелер і К. Мангейм про її проблеми. Соціологія освіти і соціологія знання: пошук їх взаємодії у творчості П. Бергера і Т. Лукмана.

Модуль 2. Освіта як соціальне явище

Тема 3. Освіта як соціальний інститут, її функції

Поняття і функції освіти як соціального інституту. Порівняння інституційного й системного підходів до освіти. Криза освіти як соціального інституту і шляхи виходу з нього.

Тема 4. Парадигми освіти

Поняття парадигми. Парадигми освіти: педагогічні уявлення. Принципи побудови парадигми освіти. Парадигми освіти: соціологічний підхід. Зміст освіти як детермінанта освітніх парадигм.

Тема 5. Самоосвіта як парадигма освіти XXI століття

Від освіти до самоосвіти: на зустріч новій парадигмі. Підходи до вивчення самоосвіти. Самоосвіта як соціальний феномен: поняття,

функції, види, проблеми вивчення. Самоосвіта в інформаційному суспільстві.

Тема 6. Допрофесійна освіта

Допрофесійна освіта як предмет вивчення. Дошкільна освіта: соціальні проблеми. Школа як освітній інститут. Додаткова освіта.

Тема 7. Професійна освіта

Професійна освіта як предмет вивчення. Початкова професійна освіта. Середня професійна освіта. Вища професійна освіта.

Тема 8. Соціальні ризики у сфері освіти

Ризик меркантилізації і прагматизації сучасної освіти. Ризик професійної незатребуваності молоді і стратегія гнучкої спеціалізації. Ризик «рефеодалізації» сучасної системи освіти. Інноваційні ризики у сфері освіти: ризик всезагального тестування; ризик інноваційних форм викладання; ризик дистанційної освіти; ризики багаторівневої освіти (бакалавр – спеціаліст – магістр).

Модуль 3. Модернізація освіти на рубежі XX-XXI століть: соціальні проблеми

Тема 9. Безперервна освіта як головний принцип функціонування освітніх систем у XXI столітті

Соціокультурні детермінанти і сутність безперервної освіти як нової освітньої парадигми. Основні тенденції розвитку сучасних освітніх систем. Упровадження ідеї освіти протягом усього життя до освітніх практик: закордонний та український досвід.

Модуль 4. Емпіричні соціологічні дослідження освіти і її якості

Тема 10. Якість освіти як соціологічна проблема

Поняття якості освіти. Соціологічний підхід до вивчення якості освіти. Методологія і методика дослідження якості освіти.

Тема 11. Технологія емпіричного дослідження освіти

Поняття емпіричного дослідження. Кількісні стратегії емпіричного дослідження освіти. Якісні стратегії емпіричного дослідження освіти.

Тема 12. Соціально-гуманітарна освіта як чинник демократизації українського суспільства

Еволюція поняття «соціально-гуманітарна освіта»: теоретико-методологічні підходи. Демократизація українського суспільства в соціально-гуманітарному вимірі. Методологія і методи соціологічного дослідження соціально-гуманітарної освіти в контексті демократизації суспільства. Структура та функції соціально-гуманітарної освіти в сучасній Україні. Соціальний механізм впливу соціально-гуманітарної освіти на процес демократизації суспільства і критерії його ефективності. Рівень ефективності соціально-гуманітарної освіти в сучасній Україні та шляхи його підвищення. Демократичний досвід випускників шкіл різного типу. Соціально-гуманітарні знання як фактор активізації учнівського та студентського самоврядування.

2.3. Тематичний план і пояснення до семінарських занять

Заняття 1. Освіта як об'єкт полідисциплінарного вивчення

План

1. Педагогічний підхід до вивчення освіти.
2. Філософський підхід до вивчення освіти.
3. Економічний підхід до вивчення освіти.
4. Соціологічний підхід до вивчення освіти.
5. Полідисциплінарне вивчення освіти в межах різних наукових підходів.
6. Взаємозв'язок і межовий характер наук про освіту.

Практичні завдання

1. Кінцевою метою хорошої освіти є ефективна діяльність того, хто навчився, у вибраній сфері. При цьому знання виступає базовою основою для розуміння. Саме правильне розуміння, по суті, здатне забезпечити ефективну діяльність. Існує п'ять рівнів розуміння матеріалу, що вивчається: 1) лінгвістичний, 2) рівень інтерпретації, 3) рівень трансформації, 4) збагнення сенсу, 5) власне розуміння. Опишіть і розкрийте сенс кожного з них.

2. Чи можна забезпечити рівний доступ до якісної освіти в країні нерівних можливостей? Вивчіть це питання на вітчизняному досвіді та дайте аргументовану відповідь.

3. Що таке освіченість сьогодні? Раніше освіченою людиною вважали людину, яка мала певну суму знань. Сьогодні окрім суми

знань потрібна ще й здатність самостійно вчитися, розуміти вивчене та відчувати в цьому потребу. Тобто бути людиною, яка всю свою життєдіяльність будує на розумінні того, що знає. Які зміст і форми набули ці процеси в сучасному житті українського суспільства? Проведіть логічний аналіз і дайте аргументовану відповідь.

Основна література:

Зборовский Г. Е. Социология образования : [учебное пособие] / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М., 2005. – С. 110–126.

Додаткова література: [17; 35; 42; 60].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати, що освіта є складним соціальним феноменом, який вивчається в межах декількох наукових підходів: педагогічного, філософського, економічного, соціологічного.

Заняття 2. Соціологія освіти як галузь соціологічної науки

План

1. Особливості об'єкта і предмета соціології освіти.
2. Зв'язок соціології освіти з іншими науками.
3. Метод пізнання соціологією освіти суті соціальних процесів і явищ.
4. Виникнення і розвиток соціології освіти як спеціальної соціологічної теорії:
 - 4.1. Погляди на освіту в теоретичних концепціях представників соціологічного знання.
 - 4.2. Соціологічні підходи до вивчення проблем освіти в кінці XIX – першій половині XX століття на території Росії та СРСР.
 - 4.3. Інституціоналізація соціології освіти в СРСР у 60-80 роки XX століття. Формування наукових шкіл.
 - 4.4. Розвиток соціології освіти в СРСР та в Україні у другій половині 80-х – на поч. 90-х років XX століття.

Практичні завдання

1. Законспектуйте на вибір п'ять текстів рекомендованих першоджерел (список див. у розділі самостійної роботи)
2. Відомим є вислів Д. Бока: «Якщо ви вважаєте, що освіта дуже дорога, спробуйте, скільки коштує нецтво». Про реалізацію яких

принципів системно-суб'єктного підходу турбується, на ваш погляд, дослідник? Дайте науково аргументовану і продуману відповідь.

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 6–69.

Додаткова література: [10; 17; 23; 35; 42; 51; 60; 70].

Пояснення до теми:

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення.

1. Соціологія освіти – спеціальна соціологічна теорія, яка забезпечує інтеграцію багатьох соціально-гуманітарних наук і дисциплін, знаходить взаємозв'язок з іншими спеціальними соціологічними теоріями, вивчає не лише інститути й організації у сфері освіти, а й конкретний механізм їх функціонування та способи регулювання. Особлива роль соціології освіти проявляється в інтеграції різноманітних методологічних підходів при аналізі освітнього простору, що містить у собі практичне знання і їх теоретичне узагальнення, реалізуючи спеціальну методологію досліджень, використовуючи адекватну методику й техніку, які виходять із плюралізму громадської думки і багатофакторності соціальних процесів.

2. Специфіка об'єкта соціології освіти визначена практично однозначно як сфера освіти, тобто те соціальне середовище, де розгортається функціонування процесів освіти, діють конкретні суб'єкти у процесі різноманітних навчальних занять (навчаючись, підтримуючи процес навчання), у ситуаціях, які складаються в ході таких занять, із певною системою взаємовідносин людей, із їх інституційною і позаінституційною організацією. При цьому сутність предмета соціології освіти знаходиться у постійній динаміці змін, найбільш загальне його формулювання виглядає таким чином: предметом соціології освіти є вивчення закономірностей функціонування та розвитку освіти, її взаємодія з суспільством, її вплив на розвиток соціальних спільностей, різноманітних прошарків і груп, їх відносин між собою в процесі життєдіяльності.

3. Соціологічні погляди на освіту були викладені й отримали свій розвиток у теоретичних концепціях фундаторів соціологічної теорії вже у період становлення соціології як науки в кінці XIX – на початку XX століття.

4. Соціологія освіти як галузь соціологічного знання сформувалася в 60-70-х роках ХХ століття, коли накопичений масив практичних досліджень став вимагати соціологічного осмислення і вивчення. Саме в цей період відбувається інституціональне оформлення соціології освіти: визначається категорійний апарат, виробляються методологія і методи досліджень, формується проблемне поле вивчення, складаються наукові школи.

Заняття 3. Освіта як соціальний інститут, її функції

План

1. Освіта як складний соціальний феномен.
2. Система освіти як предмет спеціального аналізу.
3. Загальна характеристика освітніх ступенів.
4. Основні соціальні функції вищої школи:
 - 4.1. Соціально-економічні функції вищої школи.
 - 4.2. Соціально-політичні функції вищої школи.
 - 4.3. Культуротворчі функції вищої школи.

Практичні завдання

1. У сучасному світі вища освіта змінює функцію. Вона перестала бути тільки способом підготовки фахівців народного господарства. Вона все більше і більше стає обов'язковою нормою розвитку людини. Поясніть (із наукових соціологічних позицій), чому це так і чи так це в українському суспільстві?

2. Як без жертв пропливти між Сциллою глибокої і фундаментальної теоретичної освіти і Харибдою серйозної професійної, практичної підготовки у вітчизняній системі вищої освіти (бакалаврат)? Вивчіть це питання і знайдіть аргументовану відповідь на нього.

3. Раніше школу (початкову, середню і вищу) сприймали як установу, яка дає знання. Разом із тим, школа – це установа, яка сприяє становленню особистості, сприяє готовності її до життя в широкому розумінні цього слова. Як із цими завданнями справляється українська школа всіх ступенів, профілів і акредитацій? Зберіть статистичні дані, проаналізуйте їх і дайте науково аргументовану відповідь.

4. Вивчіть і зіставте колишню радянську систему освіти з кредитно-модульною системою організації навчального процесу за критерієм їх якості. Яка з них ліпша? Поясніть, чому саме?

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 72–98, 131–166.

Додаткова література: [3; 13; 15; 39; 42; 46; 51; 60; 63; 69].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення:

1. Освіта – це цілісна самостійна система, яка має інституційний характер. Ознаками соціального інституту освіти є соціальні функції навчання і виховання, які підпорядковуються суспільним потребам: наявність суспільно вироблених форм освітніх закладів, їх організація і становище в суспільстві, а також певних осіб, які реалізують функціонування цього інституту, їх статус у суспільстві; наявність врегулювання функціонування цих закладів і осіб, які беруть участь в освітній діяльності, тобто свідомо поставлених цілей, законів, що визначають функціонування закладів, прав і обов'язків осіб, що реалізують ці права й обов'язки, методів освітньої діяльності (методів навчання, виховання), матеріально-технічних засобів (економічної бази).

2. Соціальними принципами організації та розвитку освітніх систем є: всезагальність, безперервність, спадковість, підготовка кадрів широкого профілю, єдність виховання і навчання, інтенсифікація накопичення знань завдяки гнучкості й самоадаптації змісту освіти, принцип випереджаючого розвитку освіти, принцип інноваційності.

3. У системі освіти традиційно виділяють її ступені: дошкільну, шкільну, вищу. Форми освіти розповсюджуються в напрямку професійної та непрофесійної освіти. Вся багатоманітність форм і ступенів освіти є спеціальним предметом аналізу соціології освіти.

4. До соціальних функцій вищої школи відносять соціально-економічні, соціально-політичні, культуротворчі функції. Соціально-економічні функції пов'язані з формуванням і розвитком інтелектуального, науково-технічного й кадрового потенціалу суспільства. Соціально-політичні функції дозволяють забезпечити безпеку суспільства у широкому її розумінні, соціальний контроль, соціальну мобільність, стійкий розвиток суспільства, його інтернаціоналізацію і входження до загальноцивілізаційних процесів. Культуротворчі функції вищої школи пов'язані з розвитком духовного життя суспільства, де вищій школі належить провідна роль, адже вона не лише впливає на формування особистості, але і закладає в неї почуття соціальної відповідальності, дозволяє зберігати, розвивати й транслювати духовну спадщину.

Заняття 4. Соціальна характеристика суб'єктів освітнього простору

План

1. Тенденції розвитку учнівської молоді як соціальної групи.
2. Статусні характеристики студентства.
3. Духовні домінанти соціального портрету студентів і школярів.
4. Загальна характеристика основних параметрів кадрового потенціалу системи освіти.
5. Історичні передумови трансформації вітчизняного освітнього корпусу.
6. Сучасні вимоги і стан викладацького складу вищої школи.

Практичні завдання

1. За кількістю знань українська школа знаходиться серед кращих шкіл у світі, але вітчизняна школа, як і все суспільство, хворіє на закріпачення дитини і її нездатність до творчої діяльності на основі одержаних знань. Поясніть, чому це так, і наведіть докази.

2. Конкретний рівень вимог до рівнів розуміння визначається в сукупності трьома речами: 1) типом навчального закладу, 2) кваліфікацією викладача, 3) стартовою підготовкою і здібностями того, хто навчається. Проаналізуйте з указаних позицій навчальний процес відомої вам освітньої установи.

3. Який учитель сьогодні потрібен школі? На це питання різні вчені дають різні відповіді. Зберіть і зіставте їхні думки. На основі наукових соціологічних позицій виробіть свою точку зору й дайте аргументовану відповідь.

4. Українська освіта в європейському контексті. Вивчіть як перше, так і друге. Зіставте й осмисліть їх, спробуйте об'єктивно зважити адекватність української освіти до європейської і пояснити причини такого стану.

5. Як правило, дитина в перший клас іде із задоволенням, а через декілька років більше половини дітей уже не хочуть ходити до школи. Але в школі вони зайняті самопізнанням і пізнанням світу. Чому ж цей процес стає нецікавим? Вивчіть цей аспект освіти на прикладі якої-небудь школи і дайте аргументовану відповідь на поставлене питання.

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 252–311.

Додаткова література: [4; 6; 7; 14; 20; 19; 25; 26; 27; 38; 43; 47; 50; 53; 57].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення:

1. Комплексний аналіз сучасної учнівської молоді дозволяє зробити висновок про те, що цей суб'єкт освітнього процесу, поряд зі збереженням традиційних соціально-демографічних характеристик, проявляє значні зміни в отриманих у ході свого розвитку показниках.

2. Узагальнюючи картину соціального самопочуття студентів, слід відмітити, що вона є адекватною перехідному періоду, що переживається Україною у своєму розвитку. Життєві стратегії студентів формуються в нестійкому середовищі, за відсутності стабільних механізмів соціалізації. Звідси суперечливість і складність їхніх поглядів.

3. Економічні, соціокультурні характеристики учнів викликають сьогодні певну тривогу, але при цьому спостерігаються позитивні тенденції в їх розвитку. Загальна ситуація свідчить про те, що різні соціальні суб'єкти, і особливо система освіти, повинні здійснювати комплексний підхід до аналізу учнівської молоді, її характеристик для ефективного формування інтелектуального потенціалу суспільства.

4. Кадровий потенціал системи освіти на межі XX-XXI століть зазнав як кількісних, так і якісних кардинальних змін. Принципово змінилися сутнісні характеристики професії «викладач ВНЗ».

5. Побудова сучасної кадрової політики в системі освіти (особливо вищої) вимагає врахування зміни соціальних функцій освіти і соціальних характеристик освітнього корпусу.

6. Відбувся і завершується перехід до суб'єктно-суб'єктних відносин в освітній сфері (в усякому разі, у розвинених країнах світу), що необхідно враховувати при реалізації кадрової політики.

Заняття 5. Розвиток освіти й управління освітою

План

1. Об'єктивні суспільні фактори генезису й розвитку освіти.
2. Внутрішні принципи функціонування механізму освіти.
3. Закономірності розвитку інституту освіти.
4. Багатоманітність моделей управління освітою.
5. Система управління освітою в Україні.

6. Маркетинг освіти як один зі способів управління в ринкових умовах.

7. Сучасний стан та перспективи реформування освіти в Україні.

Практичні завдання

1. Розгляньте таку ситуацію. Призначається начальник районного, обласного, міського управління освітою відповідно керівником того або іншого рівня. Начальники обласних управлінь освіти і науки та керівники Київського й Севастопольського управлінь освіти призначаються також відповідно на місцях, але тільки їх призначення узгоджується з МОН України. Які сильні і слабкі сторони такої управлінської вертикалі вітчизняної освіти? Дайте науково обґрунтовану відповідь.

2. У країні є певний державний освітній стандарт, і ми повинні домогтися, щоб цей стандарт обов'язково реалізовувався у всіх навчальних закладах. Кому ці стандарти реалізовувати? Адже в освітніх установах усіх рівнів продовжується процес вимивання активних діяльних педагогів, викладачів. Ті ж, які залишилися в освіті, мають сьогодні дуже обмежені можливості для саморозвитку. Де і як знайти вихід із створеного положення? Дайте соціологічне аргументовану відповідь із наукових позицій.

3. Народ, у якому шкільні вчителі, університетські професори й науковці заробляють менше, ніж секретарки, торговці й охоронці у наш час приречений на деградацію і вимирання. Чи можна зупинити цей процес? Свою згоду (або незгоду) спробуйте дати на основі аналізу соціальної структури населення країни.

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 72–98, 131–166.

Додаткова література: [2; 3; 5; 8; 9; 12; 15; 16; 28; 29; 31; 35; 36; 40; 42; 51; 52; 58; 59; 64; 69].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення:

1. Соціальний інститут освіти виникає як результат свідомої культурно-діяльної кооперації людей. Це – спеціалізована форма організації спільної творчості індивідів, яка спрямована на передачу,

закріплення і розвиток найбільш цінних зразків духовної і матеріальної культури.

2. Соціальні принципи розвитку освітніх систем складаються з двох компонентів: по-перше, з об'єктивних факторів і умов, які формують відповідну систему освіти; по-друге, із внутрішніх принципів функціонування механізму освіти, які визначають її характер, зміст і якісні ознаки.

3. Сучасна філософія і стратегія побудови освіти повинна ґрунтуватися на принципах «нового холізму», тобто цілісності, яка містить вищий синтез гуманізму, розвитку творчих здібностей індивіда, дух соціальної відповідальності і баланс фізичних, інтелектуальних, етичних і емоційних якостей індивіда.

4. Державна політика у сфері освіти повинна бути зорієнтована на структуру освітніх потреб і інтересів соціуму; зміна очікувань і вимог суспільства до змісту і якості навчання безпосередньо пов'язана з науково-технічним, соціальним і культурним прогресом, зі зміщенням пріоритетів у масовій та індивідуальній свідомості.

5. У країнах із ринковою економікою реалізовувалися різні моделі управління освітою, в той час як у країнах із плановою економікою функціонувала командно-адміністративна система управління. Незважаючи на багатоманітність існуючих моделей управління освітою в кінці ХХ століття, їх неефективність стала очевидною. Сучасні дослідження в цій галузі спрямовані на створення нової оптимальної системи управління освітою, яка б відповідала постійно мінливим умовам функціонування освіти.

6. Теоретичні і практичні розробки нової державно-суспільної системи управління знаходять своє застосування в системі освіти України. Ця концепція управління освітою поряд із державними органами управління передбачає створення принципово нових громадських організацій, покликаних розробляти політику в галузі освіти на регіональному й місцевому рівнях.

7. Управління освітою в ринкових умовах неможливе без розуміння сутності освітніх послуг, їх особливостей. Одним з ефективних ринкових способів управління освітою є маркетинг. Наукові дослідження маркетингу освіти знаходяться сьогодні на початковому етапі, але провідні освітні заклади вже широко використовують в управлінні інструменти маркетингу.

Заняття 6. Модернізація освіти на рубежі XX-XXI століть: соціальні проблеми

План

1. Еволюція сучасної цивілізації та її вплив на розвиток системи освіти.
2. Глобальні проблеми людства як фактор трансформації освітніх систем у сучасному світі.
3. Криза системи освіти в Україні: причини і шляхи подолання.
4. Головні тенденції початку освітнього реформування у провідних країнах Заходу.
5. Демократизація вищої школи.
6. Елітаризація вищої освіти.
7. Диверсифікація системи вищої освіти.

Практичні завдання

1. Із часу незалежності й суверенності нашої країни відбувається українізація шкільної освіти. І сьогодні цей процес продовжується. Як ці складні процеси впливають на формування багатонаціонального українського суспільства як єдиного цілого і чому? З наукових соціологічних позицій дайте аргументовану відповідь.

2. Сьогодні цілком очевидно, що розвиток людства набуває все більш динамічного характеру. Про це свідчить аналіз будь-якої сфери суспільного життя. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає, що при звичайній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо не тільки в хорошій школі, але і в найкращому університеті. Що ж робити? Складіть раціональну програму дій для України (області, регіону, міста або села) з обліком і розрахунком усіх стадій управління.

3. Щодо комп'ютерів у суспільстві присутні дві протилежні точки зору. Перша стверджує, що вони служать інтелектуальному прогресу суспільства, інша ж затверджує зворотнє: комп'ютери служать інтелектуальному регресу суспільства. Вони позбавляють від розуму, відсікаючи інтелектуальні операції та звільняють людей від логічних міркувань. У цьому аспекті комп'ютери – одна з ознак і інструментів низхідної гілки соціальної еволюції. Вивчіть ці точки зору, продумайте і зіставте їх, після чого опишіть із наукових соціологічних позицій.

4. Щоб підготувати людину до життя в нинішньому сторіччі, слід повністю усвідомити і зрозуміти суть змін, принесених новим часом, зорієнтувати суспільство і державу на свідоме, послідовне й динамічне їх сприйняття. Це завдання всього суспільства, а особливо освіти. У

зв'язку з цим, дослідіть сутнісні зміни в українському суспільстві та освіти за останні році та їх вплив на долю населення і самої України.

Основна література:

Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 99–130, 368–398.

Додаткова література: [11; 16; 24; 35; 37; 40; 41; 44; 48; 51; 56; 64; 71; 72; 73; 74].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення:

1. Цивілізаційні зміни в розвитку людства демонструють наявність безпосередньої взаємодії освіти з іншими сферами суспільного буття: економікою, політикою, ідеологією, культурою, правом. Глобальні проблеми людства (екологічні, військово-політичні, економічні, демографічні та ін.) завжди виступали одним із найважливіших факторів трансформації освітніх систем, стимулювали прогресивні зміни змісту і форм навчання, у формуванні світогляду людини, її життєвих принципів і ідеалів.

2. На рубежі XX-XXI століть, із приходом епохи постіндустріального суспільства розвиток освіти переходить до прямої залежності від економічного потенціалу цивілізації, від розміру сукупного суспільного продукту й національного доходу, від їх долі, що виділяється на освіту.

3. Для України труднощі процесу подолання кризових явищ в освіті пов'язані не лише з глобальними факторами, а й із виключно внутрішніми причинами. Тенденції, які проявилися в ході реалізації реформування національної системи освіти України, навіюють певний оптимізм і дозволяють свідчити про успішне просування України на шляху подолання кризових явищ в освіті.

4. Провідними тенденціями, які супроводжують процес реформування освітніх систем в усіх країнах світу, стали: розширення системи дошкільного виховання; загальна доступність середньої освіти; розповсюдження освіти, яка базується на середній школі; розширення доступності вищої освіти; розвиток системи освіти дорослих; соціальна еволюція університетської автономії; зв'язок школи з найближчим територіальним середовищем.

5. Реформаційна хвиля в системі освіти останніх десятиліть виявила нову групу тенденцій і факторів у організаційно-змістовній інновації вищої школи індустріально розвинених держав Заходу. До

них відносять демократизацію вищої школи, елітаризацію вищої освіти, диверсифікацію системи вищої освіти.

Заняття 7. Особливості конкретно-соціологічних досліджень проблем освіти

План

1. Методологічні й методичні особливості конкретно-соціологічних досліджень освіти.
2. Макросоціологічний підхід до вивчення проблем освіти.
3. Мікросоціологічний підхід до вивчення проблем освіти.

Практичні завдання

1. Сьогодні у величезної кількості дітей є проблеми з отриманням якісної освіти, навіть якщо ці діти дуже талановиті. Як можна дістати рівний доступ до якісної освіти в нашому суспільстві, яке не тільки поляризоване, але десь і роз'єднане? У країні, де існують школи для бідних і школи для багатих? Ознайомтесь із цією проблемою та опишіть її бачення з наукових соціологічних позицій.

2. Соціолог копається в сьогоденні, і це дійсно цікаво, особливо в сучасній Україні. Але кожен нормальний дослідник сподівається, що він працює не тільки на сьогоднішні потреби, а й на майбутнє. У зв'язку з цим, спробуйте попрацювати як проектувальник і спроєктуйте майбутнє якого-небудь села, району, міста або країни на 3-5 років у сукупності їх минулого, тенденцій сьогодення у сфері освіти.

Основна література:

Курс лекцій по социологии образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – С. 337–367.

Додаткова література: [17; 61; 64; 68; 69].

Пояснення до теми

Під час підготовки до семінарського заняття студенти мають врахувати такі положення:

1. Методологія і методика соціологічних досліджень системи освіти тісно пов'язана з різноманітними освітніми моделями, які реалізуються в суспільстві в той чи інший період його розвитку.

2. Основними напрямками макросоціологічних досліджень освіти є: проблеми реформування і державної політики в освіті, питання соціальної мобільності засобами освіти, якість освіти і т. д. Вивчення

цих та інших напрямів дозволяє здійснити пошук оптимальних рішень у системі взаємовідносин освіти з іншими сферами життєдіяльності суспільства.

3. У межах мікросоціологічного підходу соціологи вивчають суб'єктів освітньої системи: соціальні групи учнів, викладачів, співробітників, управлінців і т. д., вони відрізняються один від одного за своїми цінностями, інтересами, поведінкою. Соціологічні дослідження дозволяють виділити вказані особливості й здійснювати ефективне управління системою освіти.

III. СТРУКТУРА І ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

3.1. Погодинний план самостійної роботи студентів

№ теми	Назва модулю, теми	К-сть годин
	Модуль 1. Об'єкт, предмет, основні поняття та історія соціології освіти	
1	Освіта як об'єкт полідисциплінарного вивчення	2
2	Соціологія освіти як галузь соціологічної науки	2
3	Основні етапи та напрямки розвитку соціології освіти	2
	Модуль 2. Освіта як соціальне явище	
4	Освіта як соціальний інститут, її функції.	2
5	Соціальна характеристика суб'єктів освітнього простору	2
6	Парадигми освіти	2
7	Самоосвіта як парадигма освіти ХХІ століття	2
8	Допрофесійна освіта	2
9	Професійна освіта	2
10	Соціальні принципи й закономірності розвитку освітніх систем	2
11	Система управління освітою	2
12	Соціальні ризики у сфері освіти	2
	Модуль 3. Модернізація освіти на рубежі ХХ-ХХІ століть: соціальні проблеми	
13	Глобальні проблеми освіти й особливості їх прояву в Україні.	2
14	Проблеми оновлення та реформування вищої школи у світі: провідні тенденції	2
15	Безперервна освіта як головний принцип функціонування освітніх систем у ХХІ столітті	2
	Модуль 4. Емпіричні соціологічні дослідження освіти і її якості	
16	Якість освіти як соціологічна проблема	2
17	Технологія емпіричного дослідження освіти	2
18	Соціально-гуманітарна освіта як чинник демократизації українського суспільства	2
	Підготовка реферату	15
	Конспектування першоджерел	15
	Разом	66

3.2. Тематика рефератів із дисципліни

1. Основні наукові підходи до вивчення освіти.
2. Об'єкт і предмет соціології освіти.
3. Соціологія в освітньому закладі.
4. Розвиток соціології освіти в Західній Європі.
5. Розвиток соціології освіти в СРСР.
6. Розвиток соціології освіти в Україні.
7. Система освіти як предмет спеціального аналізу.
8. Поняття та функції освіти як соціального інституту.
9. Криза освіти як соціального інституту і шляхи виходу з неї.
10. Соціальні функції вищої школи.
11. Самоосвіта особистості як соціальна проблема.
12. Самоосвіта в інформаційному суспільстві.
13. Допрофесійна освіта як предмет вивчення.
14. Професійна освіта як предмет вивчення.
15. Статусні характеристики студентства.
16. Кадровий потенціал системи освіти.
17. Сучасні вимоги і стан викладацького складу вищої школи.
18. Багатоманітність моделей управління освітою.
19. Система управління освітою в Україні.
20. Маркетинг освіти як один зі способів управління в ринкових умовах.
21. Еволюція сучасної цивілізації та її вплив на розвиток системи освіти.
22. Глобальні проблеми людства як фактор трансформації освітніх систем у сучасному світі.
23. Криза системи освіти в Україні: причини і шляхи подолання.
24. Демократизація вищої школи: проблеми, перспективи.
25. Соціальні ризики у сфері освіти.
26. Соціологічний підхід до вивчення якості освіти.
27. Неперервна освіта як головний принцип функціонування сучасних освітніх систем.
28. Методологія і методика дослідження якості освіти.
29. Макросоціологічний та мікросоціологічний підходи до вивчення проблем освіти.
30. Кількісна та якісна стратегії емпіричного дослідження освіти.

3.3. Рекомендації щодо підготовки реферату

Зміст реферату повинен відповідати темі, зазначеній у заголовку. Обсяг реферату може становити до 15 аркушів формату А4 друкованого тексту. Кількість опрацьованої літератури – не менше ніж 10 джерел. Залежно від теми реферату список літератури може складати до 25 джерел.

План реферату складається зі вступу, 2-4 розділів (можливі підрозділи або параграфи), висновків та списку використаної літератури. Сторінки реферату мають бути пронумеровані. У вступі зазначаються актуальність теми, мета та завдання дослідження, а також короткий огляд-аналіз опрацьованої літератури (історіографія питання). У кінці кожного розділу (підрозділу) можуть бути розміщені короткі висновки. У висновках до всього реферату наводяться основні положення, до яких дійшов студент, опрацювавши означену літературу, відповідно до мети і завдань, вказаних у вступі. Список літератури повинен бути побудований за алфавітом, література описана згідно з чинними правилами бібліографічного опису в Україні. Посилання на літературу вміщуються в тексті реферату у квадратних дужках, де вказується порядковий номер джерела в списку літератури, через кому – сторінка, на яку посилається. Наприклад: [5, с. 15].

Оформлення реферату:

- а) 1-й аркуш – титульний;
- б) 2-й аркуш – план реферату;
- в) нумерація сторінок починається з титульної, але на ній номер сторінки не ставиться;
- г) на останньому аркуші розміщується список використаної літератури;
- д) вступ, перший розділ, висновки, список використаної літератури потрібно починати з нової сторінки;
- е) назви розділів і підрозділів, наявні в плані, обов'язково мають бути присутні і в самому тексті реферату.

Реферат оцінюється від 5 до 15 балів. Під час нарахування балів беруться до уваги:

- а) відповідність змісту реферату зазначеній темі та плану;
- б) кількість опрацьованої літератури та якість її опрацювання;
- в) наявність аналізу літератури, співставлення точок зору різних авторів, узагальнень та обґрунтованих власних висновків;
- г) кількість та якість зазначених посилань;
- д) логічний, ясний виклад матеріалу, грамотна, літературна мова;
- е) відповідність оформлення реферату до поданих вимог.

3.4. Список першоджерел для опрацювання

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности : Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
2. Бурдые П. Система образования и система мышления / П. Бурдые // Высшее образование в России. – 1997. – № 2. – С. 119–126.
3. Вебер М. Наука как призвание и профессия / М. Вебер // Вебер М. Избранные произведения. – М. : Прогресс, 1990. – С. 707–735.
4. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс. – К. : Основи, 1999. – 727 с. (Розділ 15).
5. Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи. – М. : Педагогика-Пресс, 2000. – 382 с.
6. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм. – М. : Интор, 1996. – 77 с.
7. Найт Джордж Р. Философия и образование. Введение в христианскую перспективу / Джордж Р. Найт. – СПб. : Нива, 2004. – 320 с. (Глава 6. Современные теории образования).
8. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет // Отечественные записки. – 2002. – № 2. – С. 125–130.
9. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс ; пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева ; под ред. М. С. Ковалевой. – М. , 1997. – 270 с. (П. Революция в образовании и новейшая стадия модернизации. – С. 127–131).
10. Манхейм К. Диагноз нашего времени / К. Манхейм. – М. : Юрист, 1994. – 700 с. (Глава IV. Образование, социология и проблемы общественного сознания; Глава V. Массовое образование и групповой анализ).
11. Хабермас Ю. Идея университета. Процессы обучения / Ю. Хабермас // AlmaMater (Вестник высшей школы). – 1994. – № 4. – С. 9–18.
12. Иллич И. Освобождение от школ. Пропорциональность и современный мир / И. Иллич. – М. : Просвещение, 2006. – 160 с.
13. Шелер М. Формы знания и образования / М. Шеллер // Человек. – 1992. – № 5. – С. 71–79.
14. Шюц А. Структура повседневного мышления / А. Шюц // Социологические исследования. – 1988. – № 2. – С. 129–137.

IV. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Схема проведення заходів рейтингового контролю з дисципліни

№	Форма контролю	Кількість заходів	Бали	
			Кількість за 1 контроль	Разом (максимум)
1	Робота на семінарах	2	3-5	10
2	Тестування	2	0-10	20
3	Реферат	1	5-15	15
4	Конспект першоджерел	1	5-15	15
5	Іспит	1	0-40	40
	Разом			100

4.2. Питання до іспиту

1. Педагогічний підхід до вивчення освіти.
2. Філософський підхід до вивчення освіти.
3. Економічний підхід до вивчення освіти.
4. Соціологічний підхід до вивчення освіти.
5. Полідисциплінарне вивчення освіти в межах різних наукових підходів.
6. Взаємозв'язок і межовий характер наук про освіту.
7. Особливості об'єкта і предмета соціології освіти.
8. Зв'язок соціології освіти з іншими науками.
9. Місце соціології освіти в структурі соціологічного знання.
10. Соціологія і освітнє знання.
11. Соціологія в освітньому закладі.
12. Метод пізнання соціологією освіти суті соціальних процесів і явищ.
13. Соціально-економічні й наукові передумови соціології освіти.
14. Трактування освіти в позитивістській і натуралістичній соціології.
15. Ідеї освіти в концепції К. Маркса.
16. Проблеми освіти у творчості представників психологічного напрямку і класичної німецької соціології.
17. Концепція освіти і виховання у творчості Е. Дюркгейма.

18. Погляди П. Сорокіна на освіту і школу як соціальний інститут.
19. Соціологічні ідеї освіти в роботах К. Мангейма.
20. Предметне поле зарубіжної соціології освіти в середині XX ст.
21. Проблеми освіти в зарубіжних підручниках із соціології.
22. Інтерес до неперервної освіти й активізація уваги до проблематики освітнього знання в кінці XX ст.
23. Орієнтації соціології знання. М. Шелер і К. Мангейм про її проблеми.
24. Соціологія освіти і соціологія знання: пошук їх взаємодії у творчості П. Бергера і Т. Лукмана.
25. Соціологічні підходи до вивчення проблем освіти в кінці XIX – першій половині XX століття на території Росії та СРСР.
26. Інституціоналізація соціології освіти в СРСР у 60-80 роки XX століття. Формування наукових шкіл.
27. Розвиток соціології освіти в СРСР та в Україні у другій половині 80-х – 90-і роки XX століття.
28. Освіта як складний соціальний феномен.
29. Система освіти як предмет спеціального аналізу.
30. Загальна характеристика освітніх ступенів.
31. Поняття і функції освіти як соціального інституту.
32. Порівняння інституційного й системного підходів до освіти.
33. Криза освіти як соціального інституту і шляхи виходу з нього.
34. Соціально-економічні функції вищої школи.
35. Соціально-політичні функції вищої школи.
36. Культуротворчі функції вищої школи.
37. Парадигми освіти: педагогічні уявлення.
38. Принципи побудови парадигми освіти.
39. Парадигми освіти: соціологічний підхід.
40. Зміст освіти як детермінанта освітніх парадигм.
41. Від освіти до самоосвіти: на зустріч новій парадигмі.
42. Підходи до вивчення самоосвіти.
43. Самоосвіта як соціальний феномен: поняття, функції, види, проблеми вивчення.
44. Самоосвіта в інформаційному суспільстві.
45. Причини модернізації структури системи вищої освіти.
46. Типи і види навчальних закладів, їх характеристики з точки зору реалізації соціологічних підходів пізнання.
47. Навчальні заклади в рамках безперервної освіти.
48. Феномен єдиного професійного освітнього простору.
49. Допрофесійна освіта як предмет вивчення.
50. Дошкільна освіта: соціальні проблеми.

51. Школа як освітній інститут.
52. Додаткова освіта.
53. Професійна освіта як предмет вивчення.
54. Початкова професійна освіта.
55. Середня професійна освіта.
56. Вища професійна освіта.
57. Тенденції розвитку учнівської молоді як соціальної групи.
58. Статусні характеристики студентства.
59. Духовні домінанти соціального портрету студентів і школярів.
60. Загальна характеристика основних параметрів кадрового потенціалу системи освіти.
61. Історичні передумови трансформації вітчизняного освітнього корпусу.
62. Сучасні вимоги і стан викладацького складу вищої школи.
63. Об'єктивні суспільні фактори генезису й розвитку освіти.
64. Внутрішні принципи функціонування механізму освіти.
65. Закономірності розвитку інституту освіти.
66. Багатоманітність моделей управління освітою.
67. Система управління освітою в Україні.
68. Маркетинг освіти як один зі способів управління в ринкових умовах.
69. Сучасний стан та перспективи реформування освіти в Україні.
70. Еволюція сучасної цивілізації та її вплив на розвиток системи освіти.
71. Глобальні проблеми людства як фактор трансформації освітніх систем у сучасному світі.
72. Криза системи освіти в Україні: причини і шляхи подолання.
73. Головні тенденції початку освітнього реформування у провідних країнах Заходу.
74. Демократизація вищої школи.
75. Елітаризація вищої освіти.
76. Диверсифікація системи вищої освіти.
77. Ризик меркантилізації і прагматизації сучасної освіти.
78. Ризик професійної незатребуваності молоді і стратегія гнучкої спеціалізації.
79. Інноваційні ризики у сфері освіти.
80. Соціокультурні детермінанти і сутність безперервної освіти як нової освітньої парадигми.
81. Основні тенденції розвитку сучасних освітніх систем.
82. Упровадження ідеї освіти протягом усього життя до освітніх практик: закордонний та український досвід.

83. Поняття якості освіти.
84. Соціологічний підхід до вивчення якості освіти.
85. Методологія і методика дослідження якості освіти.
86. Методологічні і методичні особливості конкретно-соціологічних досліджень освіти.
87. Макросоціологічний підхід до вивчення проблем освіти.
88. Мікросоціологічний підхід до вивчення проблем освіти.
89. Кількісні стратегії емпіричного дослідження освіти.
90. Якісні стратегії емпіричного дослідження освіти.

4.3. Список рекомендованої літератури

1. Аллак Ж. Перспективы планирования образования / Ж. Аллак // Перспективы. – 1990. – № 2. – С. 3–9.
2. Алферов Ю. С. Управление образованием в США: роль федеральных органов / Ю. С. Алферов // Педагогика. – 1994. – № 1. – С. 106–113.
3. Астахова Е. В. Трансформация современных функций высшего образования в современных условиях / Е. В. Астахова. – Х., 1999. – 75 с.
4. Беспалько В. П. Психологические парадоксы образования / В. П. Беспалько // Педагогика. – 2000. – № 5. – С. 13–20.
5. Бірюкова М. В. Трансформації ролі вищої освіти в епоху глобалізації / М. В. Бірюкова // Вчені записки ХГП «НУА». – 2002. – Т. VIII. – С. 29–35.
6. Богомолов Ю. П. Современные сдвиги в высшем образовании и проблемы подготовки кадров для исследований и разработок / Ю. П. Богомолов // Вест. Моск. ун-та. Сер. 18: Социология и психология. – 2000. – № 4. – С. 130–154.
7. Бойко Є. Підготовка кадрів в Україні: сучасний стан та напрямки вдосконалення фінансового забезпечення вищих навчальних закладів / Є. Бойко // Фондовий ринок. – 2000. – № 17. – С. 28–30.
8. Бочкарев В. И. Государственно-общественное управление образованием: каким ему быть? / В. И. Бочкарев // Педагогика. – 2001. – № 2. – С. 9–14.
9. Валицкая А. П. Современные стратегии образования: варианты выбора / А. П. Валицкая // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 3–9.
10. Ващекин Н. П. Ориентиры опережающего образования / Н. П. Ващекин, А. Д. Урсул // Социол. исслед. – 2000. – № 5. – С. 90–97.

11. Воронина Т. П. Образование в эпоху новых информационных технологий. Методологические аспекты / Т. П. Воронина [и др.]. – М., 1995. – 220 с.
12. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М.: Ун-т рос. акад. образования, 1999. – 208 с.
13. Вульфсон Б. Л. Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 89–90.
14. Герасимова И. Б. Проблема подготовки научно-преподавательских кадров / И. Б. Герасимова // Социол. исслед. – 1997. – № 8. – С. 104–106.
15. Герасина Л. Н. Современная высшая школа в условиях реформации образования / Л. Н. Герасина. – Х., 1993. – 152 с.
16. Герасіна Л. М. Вища школа: реформування в демократичному суспільстві / Л. М. Герасіна, А. Д. Ятченко. – Х.: Акта, 1998. – 272 с.
17. Городняк І. В. Соціологія освіти: [навчальний посібник] / І. В. Городняк. – Львів: «Новий світ-2000», 2011. – 265 с.
18. Городяненко В. Г. Социология образования в зеркале историографического знания / В. Г. Городяненко // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. – Х., 2001. – С. 444–452.
19. Городяненко В. Г. Студенческая молодежь Днепропетровска: социологический анализ потребностей и возможностей / В. Г. Городяненко, Ю. В. Глуценко // Грані. – 2001. – № 3. – С. 31–37.
20. Жураковский В. Вузовский преподаватель сегодня и завтра / В. Жураковский, В. Приходько, И. Федоров // Высш. образование в России. – 2000. – № 3. – С. 3–11.
21. Зборовский Г. Е. Самообразование как социологическая проблема / Г. Е. Зборовский, Е. А. Щуклина // Социол. исслед. – 1997. – № 10. – С. 78–87.
22. Зборовский Г. Е. Социология образования: [учебное пособие] // Г. Е. Зборовский, Е. А. Щуклина. – М., 2005. – 383 с.
23. Зиятдинова Ф. Г. Образование и наука в трансформирующемся обществе / Ф. Г. Зиятдинова // Социол. исслед. – 1998. – № 11. – С. 66–71.
24. Интеграционные процессы в образовании стран СНГ в контексте новых социальных измерений / [под ред. В. А. Мясникова]. – М., 1998. – 120 с.

25. Кіпень В. Студенти: деякі риси до портрету / В. Кіпень // Прогр. підтримки вироблення стратегії реформування освіти. – 2001. – № 2. – С. 11–13.
26. Карпенко М. П. Социальный портрет студента негосударственного вуза / М. П. Карпенко, В. А. Лапшов, М. В. Кибакін // Высш. образование в России. – 2000. – № 3. – С. 99–104.
27. Кіпень В. Викладачі вузів: соціологічний портрет / В. Кіпень, Г. Коржов. – Донецьк, 2001. – 198 с.
28. Клімова Г. П. Освіта і цивілізація / Г. П. Клімова. – Х. : Право, 1998. – 128 с.
29. Комарницький М. Державно-громадська система управління освітою / М. Комарницький // Аспекти самоврядування. – 2000. – № 3. – С. 34–35.
30. Курс лекцій по соціології образования : [учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под общ. ред. В. И. Астаховой] ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2003. – 424 с.
31. Лазарев В. С. Управление образованием на пороге новой эпохи / В. С. Лазарев // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 12–18.
32. Лозовой В. А. Самовоспитание личности: философско-социологический анализ / В. А. Лозовой. – Х., 1991. – 208 с.
33. Лозовой В. А. Самообразование личности как необходимость и ценность / В. А. Лозовой, Е. В. Бурлука // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.» – Х. : «Око», 2001. – Т. 7. – С. 61–66.
34. Лозовой В. А. Самообразование студента : проблемы и опыт / В. А. Лозовой // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.» – Х. : 1996. – Вып. 1. – С. 36–43.
35. Лукашевич Н. П. Социология образования : Конспект лекций / Н. П. Лукашевич, В. Т. Солодков. – К., 1997. – 224 с.
36. Менеджмент, маркетинг и экономика образования / [под ред. А. П. Егоршина]. – Н. Новгород : НИМБ, 2001. – 624 с.
37. Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах / В. Міщенко, С. Науменко // Вища шк. – 2001. – № 1. – С. 6–17.
38. Моисеев Н. Н. Цивилизация XXI века – роль университетов / Н. Н. Моисеев // Вестн. высш. шк. – 1994. – № 5/6. – С. 2–7.
39. Навроцький О. Вища школа України в умовах трансформації суспільства / О. Навроцький. – Харків : Основа, 2000. – 242 с.

40. Національна доктрина розвитку освіти України: Затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 // *Освіта України*. – 2002. – 23 квіт. (№ 33). – С. 4–6.
41. Нечаев В. Я. Новые подходы в социологии образования / В. Я. Нечаев // *Социол. исслед.* – 1999. – № 11. – С. 84–91.
42. Нечаев В. Я. Социология образования / В. Я. Нечаев. – М., 1992.
43. Підліток у великому місті: фактори та механізми соціалізації / [під ред. Л. Г. Сокурянської]. – Х. : Вид. центр Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2000. – 207 с.
44. Піч М. Глобалізація освіти в Іспанії / М. Піч // *Вища шк.* – 2001. – № 2/3. – С. 93–113.
45. Погорілий О. І. Соціологічна думка XX століття / О. І. Погорілий. – К., 1996. – 220 с.
46. Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант / [под ред. В. И. Астаховой]. – Х., 2000. – 460 с.
47. Романкова Л. И. Преподаватель высшей школы как профессия / Л. И. Романкова // *Экономика образования*. – 2001. – № 6. – С. 27–39.
48. Романовский Н. В. Социология знания – новые вызовы / Н. В. Романовский // *Социол. исслед.* – 2001. – № 3. – С. 54–63.
49. Рубина Л. Я. Может ли социология помочь в формировании социального заказа на образование? / Л. Я. Рубина, С. Н. Айрапетова // *Социол. исслед.* – 2000. – № 5. – С. 81–89.
50. Садовничий В. А. Роль образования и науки в переходе к устойчивому развитию / В. А. Садовничий // *Высш. образование сегодня*. – 2002. – № 1. – С. 11–17.
51. Саймон Б. Общество и образование / Б. Саймон. – М. : Прогресс, 1990. – 197 с.
52. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі / О. Л. Сидоренко. – Х. : Основа, 2000. – 256 с.
53. Сидоренко О. Л. Соціальний портрет сучасного студентства / О. Л. Сидоренко // *Вестн. Междунар. славян. ун-та. Сер.: Экономика. Социология*. – 2001. – Т. 4. № 2. – С. 9–13.
54. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – М., 1994. – 687 с.
55. Социология в России / [под ред. В. Я. Ядова]. – М., 1998. – 345 с.
56. Социология образования перед новыми вызовами (материалы круглого стола) // *Социол. исслед.* – 2000. – № 2. – С. 58–65.

57. Таран Ю. Управління кадровим забезпеченням у вищих навчальних закладах / Ю. Таран, О. Величко // *Освіта і упр.* – 1999. – № 2. – С. 27–33.
58. Управление современным образованием: социальные и экономические аспекты / А. Н. Тихонов, А. Б. Абрешин, Т. П. Воронина и др. ; [под ред. А. Н. Тихонова]. – М. : Вита-Пресс, 1998. – 256 с.
59. Управление школой: теоретические основы и методы / [под ред. В. С. Лазарева]. – М., 1997. – 345 с.
60. Филиппов Ф. Р. Социология образования / Ф. Р. Филиппов. – М., 1992.
61. Филиппов Ф. Р. Школа и социальное развитие общества / Ф. Р. Филиппов. – М., 1990.
62. Хворостов А. В. Шаг к построению социологической теории образования / А. В. Хворостов // *Социол. исслед.* – 1993. – № 1. – С. 152–154.
63. Чернецкий Ю. А. Высшее образование в рыночной экономике / Чернецкий Ю. А. – М. : Высш. шк., 1991. – 288 с.
64. Шереги Ф. Э. Социология образования: прикладной аспект / Ф. Э. Шереги, В. Г. Харчева, В. В. Сериков. – М. : Юрист, 1997. – 304 с.
65. Шуклина Е. А. Вопросы методики социологического исследования самообразования / Е. А. Шуклина // *Социол. исслед.* – 2000. – № 10. – С. 109–118.
66. Шуклина Е. А. Теоретико-методологические основания социологического изучения самообразования / Е. А. Шуклина // *Социол. исслед.* – 2000. – № 6. – С. 29–39.
67. Шуклина Е. А. Технология самообразования: социологический аспект // *Обществ. науки и современность* / Е. А. Шуклина. – 1999. – № 5. – С. 140–151.
68. Шукшунов В. Е. О роли научных исследований в инновационной деятельности в университете XXI века / В. Е. Шукшунов, В. Е. Шукшунов. – М. : МАНВИШ, 1998.
69. Якуба О. О. Соціологія : [навч. посіб. для студ.] / О. О. Якуба. – Х. : Константа, 1996. – 192 с.
70. Gelles R. J. Sociology: an Introduction / Richard J. Galles, Anne Levin. – New York : McGRAW-HILL, 1995. – 672 p.
71. Miller R. Free Schools, Free People: Education and Democracy After the 1960s / Ron Miller. – New York : State University of New York Press, 2002. – 220 p.

72. Nie N. H. Education and Democratic Citizenship in America / Norman H. Nie, Jane Junn, Kenneth Stehlik-Barry. – Chicago : University of Chicago press, 1996. – 268 p.

73. Patrick J. Teaching Democracy Globally, Internationally, and Comparatively: The 21st-Century Civic Mission of Schools [Електронний ресурс] / John J. Patrick // Center for Civic Education. – Режим доступу до публікації : http://www.civiced.org/papers/articles_patrick_global.pdf.

74. Soder R. Democracy, Education, and the Schools / Roger Soder. – San Francisco : Jossey-Bass, 1996 – 293 p.

ДЛЯ НОТАТОК

Наталя Володимирівна Рожанська

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ

*Методичні рекомендації з дисципліни для студентів, які навчаються
за напрямом підготовки «Соціологія»*

Випуск 218

Редактор *К. Сільман*.

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Б. Василенко*.

Друк *О. Мішалкіна*. Фальцювальньо-палітурні роботи *Ю. Шаповалова*.

Підп. до друку 20.03.2014 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Умовн. друк. арк. 2,09. Обл.-вид. арк. 1,44.

Тираж 50 пр. Зам. № 4389.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десанників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.